MÁTYÁS KIRÁLY

magánélete

Nemere István

Nemere István

Mátyás király magánélete

Kiadó: ADAMO BOOKS KFT.

http://adamobooks.com

Felelős kiadó: ADAMO BOOKS KFT. ügyvezetője

Copyright © ADAMO BOOKS KFT.

Budapest, 2015

ISBN 978-963-387-494-3

1. Az eredet

Legalább két szülőjéről kell néhány szót ejtenünk, mielőtt rátérünk főhősünk életére. Hiszen ha e szülők nincsenek, akkor ő sem jön a világra, ez természetes. Messzebbre viszont – a nagyszülők, dédszülők világába – helyhiány miatt nem kalandozhatunk el az időben.

Az apa, Hunyadi János 1406 körül születhetett. A pontos dátum nem maradt fenn, de azt az évszámot elfogadhatjuk, hisz sok egyéb adat összevetése révén is ez látszik a legvalószínűbbnek. A Hunyadiak logikusan Hunyad váráról kapták nevüket. Ma már nem kétséges az, amit sokan persze nem szeretnének elhinni – a Hunyadiak eredetileg nem magyarok, hanem „oláhok", „olachok", vagyis románok voltak. Hunyady vagy Hunyadi János apjának hivatalosan azt a Vajk nevű, oláh főemberek családjából származó férfit tartják, akiről az első említés 1409-ből való, méghozzá írásban. Zsigmond király ekkor és ezzel az okirattal adományozta ennek a Vajknak a hunyadvári birtokot és egyben engedélyezte azt is, hogy a család ezentúl – majd' minden magyar nemes úr szokása szerint – legalább nemesi előnevét, vagy akár a teljes nevét is birtokáról vegye.

Ami persze nem jelenti azt, hogy a Hunyadiak ősét kizárólag a románok között kell keresnünk. Komoly szakvélemények szerint az ott már korábban élő kunok is lehettek ősei. A kunok afféle tatárok voltak mind származásukat, mind pedig jó sokáig az életmódjukat tekintve is.

Persze legalább olyan komoly kutatók arra is gyanakodtak, hogy Hunyadi János apja netán… maga Zsigmond király lett volna? E legendás változat szerint az arra vadászgató király „hullatta el magját" valamelyik szép leányzóban, aztán évekkel később, amikor tudomására jutott, hogy törvénytelen fia született, igyekezett neki kedvezni. Ez a legenda inkább annak tudható be, hogy már a kortársak sem mindig voltak képesek megmagyarázni maguknak a fiatal Hunyadi ilyen szédületes karrierjét. És mivel az efféle esetek nem számítottak olyan ritkaságnak – egyes királyok, nemcsak Magyarországon, de szerte Európában számos ilyen el nem ismert vagy éppen elismert, „balkézről való" utódot hoztak létre, hát sok példa lebeghetett előttük.

Az csakugyan furcsa, hogy a fiatal Hunyadi János már olyan fiatalon emelkedni kezdett felfelé, amikor jószerével még semmilyen érdemet sem mutathatott fel.

Persze az is igaz, hogy ha valaki talán kissé „gyorsított" is a tehetséges, jófejű ifjú karrierjén, azért még nem kell okvetlenül fivérségi kapcsolatot keresnünk közte és a legnagyobb közjogi méltóság között… Már csak azért sem, mert Hunyadi János is végigjárta a szokásos „szamárlétrát", ami akkoriban a régi és új nemesi családok fiúgyermekeire várni szokott. Tizenévesként már ő is nemesi apród volt egy magas rangú családnál, ahol szolgálatai fejében elsajátíthatta az úri viselkedés szabályait, megtanult lovagolni, vívni, fegyvereket kezelni, vadászni, pénzt kezelni, nagyurak társaságában forgolódni. No és persze – ez elkerülhetetlen volt – a nők körében való viselkedésre is megtanították az apródokat.

Talán észrevették, hogy egyféle tevékenység hiányzik a felsoroltak között: az írni-olvasni tudás. Bizony ki kell mondanunk kereken: az egyik legnagyobb magyar hadvezér, nagy birtokok ura, számos csata és diplomáciai játszma hőse – nem ismerte a betűket. Nem avatták be soha az olvasás, a betűvetés rejtelmeibe. Kevésbé költőien fogalmazva. Hunyadi János analfabéta volt.

Mentségére tegyük hozzá rögtön, hogy az írni-olvasni tudás egyáltalán nem volt elterjedt. János ezzel a hiányossággal bizony mesze nem állt egyedül a kor vezetői között. Királyok, császárok és más nagyurak is akadtak, akik fölösleges agytornának tartották az ilyesmit, nem rongálták szemüket az apró betűkkel. Minek is tették volna? Hiszen megengedhették maguknak, hogy íródeákokat tartsanak. A levelek írása és elküldése, az érkező levelek elolvasása éppen olyan munka volt, mint bármiféle egyéb, ami egy kastélyban, egy uradalomban vagy majorban előfordult. Ha lovász vigyázta a lovakat, gulyás a marhákat, földműves szántott, vetett, majd aratott – akkor a betűk megfejtésére is alkalmaztak arra rendelt szakembert, és kész. Ennyi volt.

Hunyadi elsősorban és főként katona volt. Mint annak a kornak sok nemes ura, már tizenévesként elvitték a csatákba és általában egész életében veszélyes vidékeken élt, veszélyek között forgott. Tizennégy éves lehetett, amikor már a délvidéken, az akkori szerb despota, Lazarevics István szolgálatában meg-megütközött az arrafelé kószáló törökökkel. Ezt aztán éveken át folytatta és lényegében nyeregben, fegyverrel a kézben vált felnőtté.

Ugyanakkor itáliai, reneszánsz hatású műveltséget is szerzett, amihez nem volt szükség írni-olvasni tudásra. Fontosabb volt a korszellem megértése, a hatások begyűjtése a lelkébe. Felnőttként is mindig lovagnak tartotta magát a szó nemesebbik értelmében és számtalanszor adta példáját annak, hogy – másokkal ellentétben – baj esetén nem a saját birtokait védi, nem a saját érdekeit nézi, hanem az országért cselekszik. Ez volt az, ami igazán növelte hírnevét.

Pedig hírnévben és tehetségben nem volt hiány. Zsigmond király csakugyan felkarolta őt, lehet, Rómába is magával vitte, de az biztos, hogy Bázelben már Hunyadi is ott volt. Megcsodálhatta hát a „művelt nyugatot", mindazzal, amit az jelentett akkor. A hitében őt megingatni nem tudták az „eretnekek" – mindig keresztény volt. Ma azt mondanánk, katolikus – de akkor még ilyen megkülönböztető jelzőre nem volt szükség.

1437-ben az akkor mindössze harmincegy éves fiatalember már Zsigmond testőreinek egyik vezetője, saját ötven lándzsásával kísérte a királyt Csehországba, és Zsigmond folyton megkülönböztetett figyelemmel bánt vele… Csakugyan a fia lett volna?

Ma már persze nincs esélyünk arra, hogy kiderítsük a valós helyzetet. És talán nem is érdemes ezen töprengeni.

Abban a korban, amikor Hunyadi férfivá érett és katonai vezető – hadvezér – lett, a régi keresztes háborúk eszméje ugyan idejétmúlt dolog volt, de… Ez a „de" azt jelentette, hogy ismét szükség volt keresztény összefogásra, mert míg kétszáz évvel korábban egy másik kontinensre kellett hajózni azért, hogy a lovagok ott összemérhessék kardjukat a muzulmán pogányokkal – addig e pogányok, ezek a

muzulmánok már itt voltak, elfoglalták Európa délkeleti szélét és egyre csak nyomultak felfelé. Az ellenük folytatandó harc természetesen a kereszténység jegyében zajlott, és mint ilyennek, logikusan a pápa kellett hogy az élén álljon. Nos, egy hithű keresztény hadvezér, akit nem fertőztek meg az elő-protestáns cseh huszita mozgalom eszméi sem, nagyon jó posztra számíthatott egy ilyen törökellenes háborúban.

Nem telt el hát sok idő, hogy ezt a férfit a háborús „párt" egyik vezetőjének tekintsék, akivel a pápa is számol. Csupán az a baj, hogy akiket a dolog közelről nem érint, amely államok földrajzilag távolabb vannak – azok uralkodói nem igazán rajonganak az ötletért, hogy drága, véres és ráadásul igen kockázatos kimenetelű háborút viseljenek a szemlátomást igen erős és egyre erősebb török állam ellen.

Itt az ideje, hogy most fordítsunk egy lapot a történelem és a Hunyadiak képzeletbeli könyvében és megismerkedjünk Mátyás király anyjával.

Szilágyi Erzsébet egy középbirtokos családból született valamikor az 1410-es évek elején. Nem csoda, hogy itt sem rendelkezünk pontos adattal, hiszen akkoriban még sok nemesi család fiúgyermekének születési évszámát sem jegyezték fel (lásd éppen a férjét), nemhogy a lányokét. A lányokat különben is mindig másodrendű gyermeknek tartották, akivel csak gondok lesznek, mert férjet kell neki találni, vele hozományt adni, általa egy idegen családot beengedni a saját köreinkbe, stb.

Apja Szilágyi László is különféle királyi tisztségviselőket szolgált, többek között megfordult ő is a szerb fejedelemnél, Lazarevicsnél. Jól szolgálhatott, ellátta feladatait és teljesítette a rábízott ügyeket, mert hamarosan mind több birtoka lett – a nagyurak akkoriban igen hálásak lehettek, ha akartak. Több megyében voltak Szilágyi-birtokok, és így hamarosan a délvidéki nemesek között az egyik leggazdagabb lett a család. Megnősült, aztán a dolgok rendje szerint megszülettek gyermekei. Két lány és két fiú jött a világra, és bizony az kell mondanunk: a másik három gyermek élete is aszerint alakult aztán, hogy nővérük Hunyadi János felesége lett.

Elég fiatalok lehettek mindketten, amikor találkoztak és házasságot kötöttek. Az 1420-as évek végén történt ez, amikor Szilágyi Erzsébet maximum tizenhat-tizenhét, Hunyadi János pedig jó esetben is csak huszonkettő-huszonhárom éves lehetett. De hát az élet akkoriban sokkal rövidebbnek ígérkezett, mint manapság a nagy átlag számára, hát sietni kellett.

A fiatal férjnek is voltak szép birtokai, hát a lány szüleinek semmi kifogása nem lehetett ellene. Jó karrier előtt állt, amihez minden adottsága megvolt. Még a külseje is – a kortárs krónikások szerint – igen kellemes volt.

Szilágyi Erzsébet külsejéről semmit sem tudunk. Igaz, még külföldi krónikás is nagyon pozitívan írt róla, külső és belső tulajdonságait dicsérte. Istenfélő, bölcs, jámbor asszonynak festették le, aki nyilván nem volt híján a női ravaszságnak és az élettapasztalatnak, különösen később gondoljunk majd erre, amikor e könyvben eljutunk oda, hogyan sikerült kimentenie fiát a börtönből.

Ám a fiatal pár nem sokáig élvezhette az együttlétet. 1430 körül János bekerült Zsigmond udvarába, a király vitéze lett és mint ilyen, természetesen ritkán látogathatott haza. Annál is inkább, mert a királyt elkísérte Itáliába, a koronázásra (Milánóban német-római császárrá koronázták Zsigmondot 1431 novemberében). Ott

igen népszerű lett a jóképű, minden mulatságra hajlamos fiatal vitéz. Nem sajnálta a birtokai jövedelmének egy részét pazar ruhákra költeni, táncolni is megtanult és mivel igen csinos férfi volt, hát a hölgyeknek is tetszett.

Viszont más szerepben is feltűnt – mint pénzkölcsönző! Méghozzá maga Zsigmond szorult vitéze segítségére. Hiszen életében gyakorlatilag folyton pénzzavarban szenvedett. Most pár ezer aranyat kapott kölcsön Hunyaditól, amit később aztán bőséges birtokadományokkal hálált meg. Mindketten jól jártak, hiszen a király nem a sajátjából, hanem az állami készletből adta vissza a kölcsönt. Hunyadi pedig növelhette birtokait.

Hunyadi János első fia akkor született, amikor a férfi Itáliában időzött. 1430-ban látta meg a napvilágot László, akiről természetesen szó lesz még e könyvben. De eltelt néhány év, amely alatt János továbbra is Zsigmond udvarában tevékenykedett és bár a király ismerte és kedvelte őt, azért nem sok alkalma volt kitűnni. Csak az 1430-as évek vége felé, az első török háborúskodások alkalmával hajthatott végre dicső tetteket pár száz saját pénzen kiállított, felszerelt és kitanított lovas katonájával. Ekkor fivérével együtt szörényi bánná nevezték ki, ami egy meglehetősen nagy régió afféle királyi helytartójává emelte őt. Ahhoz képest, hogy ekkor még csak harminchárom éves volt, de beléphetett a főnemesek közé. Szép karrier ez tíz év alatt egy szinte nevesincs kisnemesnek!

Ezenközben oly ritkán fordult meg otthon, hogy a következő gyermeke is csak jó tíz évvel az első fia után látta meg a napvilágot. Ezen idő alatt Szilágyi Erzsébet élte a kor nagy asszonyainak életét. Huszonévesen már beletanult a birtokok igazgatásába. Az akkori nagybirtokok jobbára önellátók voltak, megtermelték azokat a növényi nyersanyagokat, amelyeket az ott élők elfogyasztottak. Ugyanígy az állattenyésztést is a birtokon belül oldották meg, ami a húsellátást is szolgálta, azonfelül bőrt, gyapjút stb. adott a mestereknek. Igazából csak néhány anyagot kellett kívülről vásárolni, ilyen volt például a só, a távolból hozott fűszerek stb. A ruhákat is maguk állították elő. A birtok úrnője igazgatta mindezt, osztotta be a pénzt, gondoskodott a mezőgazdasági munkák elrendeléséről, ha eljött az ideje. Ezenközben néha jótékonykodott egy kicsit, nevelte gyermekeit. Igaz, Szilágyi Erzsébet inkább csak az első fiát, Lászlót nevelhette, mert amikor a második, Mátyás is megszületett, a gyerekek hamar elkerültek otthonról. Mindazonáltal elmondható, hogy Szilágyi Erzsébet igen jól igazgatta a birtokokat és azok nem érezték meg, hogy a férjet nagyon hosszú időkre elszólították a hadjáratok, majd a szintén államfői kötelességek.

Hunyadi János természetesen nem vett részt a Zsigmond ellen indított számos összeesküvés egyikében sem. 1437-ben a király halála után László került a trónra, de János úr továbbra is harcolt délen a törökök ellen, majd erdélyi vajdának nevezték ki. Az olvasót ne tévessze meg a „vajda” szó – nem a cigányvajdától ered, hanem az ország egyes részein hagyományosan így hívták az azért felelős királyi megbízottat. Ahogyan a délvidéken és főképpen a horvátországi területeken „bánnak” hívták ezt a posztot, úgy Erdélyben vajdának. Így hát élére kellett állnia az Erdély ellen támadó törököknek. Itt a honban a későbbi nagy hadvezér már bizony csatát vesztett, vezértársát elfogták és lefejezték, neki menekülnie kellett. Hunya-

dinak azonban sikerült kivágnia magát, elmenekült, hadat gyűjtött visszatért és… győzött. Majd nem sokkal később egy másik csatában ismét elporolta a törököket, és akkor a szultán békét ajánlott.

És ez volt az a gát, amelynek áttörése után Hunyadi hirtelen a nagypolitika színpadán találta magát. Nem megyünk bele abba a bonyolult játszmába, ami ekkor a magyar trón körül zajlott. Csak annyit írunk erről, hogy bár Ulászló megkapta a koronát, még számos egyéb trónkövetelő bukkant fel, ezek egyike egy csecsemő volt, mások a német császárt szerették volna a magyar trónon látni. Az országban volt ezenkívül egy békepárt, amely senkivel sem akart háborúzni és egy háborús párt, amelynek élére hamarosan Hunyadit tették. Hiszen akkor már nagyhadvezér, a szultán megalázója volt, aki Európában elsőnek aratott nagy győzelmeket a Balkán felől felnyomuló pogányok ellenében.

Ekkor találkoztak a magyar és pápai érdekek. A német császárnak esze ágában sem lett volna harcolni a törökök ellen, csak meg akarta szerezni Magyarországot. A Habsburgok sem álltak sokkal jobban ehhez a kérdéshez, nekik is csak az országra és a trónra fájt a foguk. Az akkori pápa ennél többet is látott és neki kapóra jött, hogy vannak itt erők és személyek, akiknek a török elleni harc a legfontosabb – merthogy a pápa is ezt látta a legfőbb célnak.

Különösen az nyerhette el a pápa és sok nyugati főember tetszését, hogy Hunyadi kezdettől fogva nem a passzív védekezésre gondolt, hanem arra, hogy a törököket kiveri az egész Balkánról és a pogány uralom alól felszabadítja… Konstantinápolyt, vagyis az egykori Bizáncot! Ez merész terv volt, és talán nem is olyan illuzórikus. A törökök akkor még nem egészen vetették meg ott a lábukat, (csak valamivel később, 1453-ban sikerült bevenniök a híres várost) talán lehetett volna valamit „keresni” ezen a fronton. Ha van elégséges összefogás, erő, pénz és akarat – talán sikerült volna. De a négy feltételből legalább kettő mindig hiányzott és ha az meglett, közben a másik kettő vagy három foszlott szét.

Mindenesetre Hunyadi megpróbálta. Lerohanták a balkánt, szövetkeztek a szerbekkel, albánokkal, a fiatal Ulászló királlyal együtt eljutottak Várnáig, ahol aztán 1444-ben az emlékezetes csatában Ulászló vagy elesett vagy eltűnt nyomtalanul, Hunyadi nagy vereséget szenvedett és kénytelen volt hazáig menekülni. Nem felejthetjük ki azt sem, hogy Hunyadi ekkor esküszegő lett – az újabb török elleni hadjáratot ugyanis egy békekötés előzte meg. Ennek megkötésekor Hunyadi is esküt tett a béke megtartására – ám később a pápa és mások rábeszélésére („a pogánynak tett eskü semmire sem kötelezi a keresztény embert!”) megtámadta a mit sem sejtő törököket. Később aztán nagy árat fizetett ezért.

Otthon ezenközben a két fiú, László és a nála jóval fiatalabb Mátyás elkerültek Nagyváradra, ahol a családfő régi barátja, a horvát származású Vitéz János új váradi püspök és humanista, irodalmár és tudós egy személyben lett a nevelőjük. Nem csoda, hogy Hunyadi nem hagyta otthon a gyerekeket – mivé lettek volna abban a vidéki langyos tespedésben? Bár maga – mint említettük – írástudatlan volt, mégis (vagy éppen azért) pontosan értette, hogy a tudás, a műveltség sokat lendíthet egy ember sorsán. Mit ér a vagyon és a pénz, de még a királyi segítség is, ha valaki nem elég eszes és nem tud a művelt társaságokban forogni? Mindezt a saját bőrén elég

későn, már szinte felnőttként sajátította el. Ezért szerette volna, ha gyermekei ezt jóval korábban, arra megfelelő körben tanulják meg – még időben.

Nagyon kalandos út után jutott ismét haza Hunyadi (útközben Drakula vajda fogságát is átélte, csak erőteljes diplomáciai nyomásra szabadult) és itthon a legteljesebb káosz fogadta. A királyi koronát ellopták és külföldre vitték, megint több pártra szakadt a főnemesség, senki sem tudta, mi lett Ulászlóval, hisz holttestét sohasem találták meg és a király többé nem is került elő. (Ezért jó lenne tudni, kinek a földi maradványait őrzik a lengyelek oly gondosan a krakkói Wawel templomának királysírjai között, a „Várnában elesett Ulászló király" feliratú szarkofágban..?)

Míg ki nem derül, mi történt Ulászlóval és egyáltalán, ki lesz a király, ha az mégis elesett volna, főkapitányokat választanak, ma azt mondanánk afféle ideiglenes ügyvivő testület vezeti hát az országot. Ezek egyike Hunyadi. Akit később, egy még viharosabb korszakban az ország kormányzójává választanak.

Közben nemegyszer olyasmit kénytelen tenni, amihez nincs sok kedve. A török most nyugaton van, hát Hunyadi belebonyolódik egy Ausztria elleni háborúba, amelynek nincs sok értelme. Fiát, az időközben majdhogynem felnőtt Hunyadi Lászlót eljegyzi az osztrák Cillei-család egyik lányával, aztán mégis meggondolja magát és a fiúnak hamarosan új feleséget talál Garai nádor lányában. Ám a Cilleiek sem adják fel, ekkor egy másik lányukat a még nagyon kicsi Mátyással jegyzik el.

Bizánc elfoglalása és török fővárossá tétele megrázóan hat Európára. Sokan csak ekkor fogták fel, hogy a törökök már itt vannak – amíg a Balkánt uralták és ott hadakoztak, az valahogyan távolinak tűnt számukra. De most az ezer kilométerrel keletebbre történő jelentős eseményt látták mintha lehullna szemükről a hályog. Ismét erőteljes törökellenes szövetségeket kezdenek kovácsolni.

1454-re világos lett mindenki számára, hogy jön a török és a veszély máris igen nagy. De mire összeálltak az európai hadak és az uralkodók a pápa csöppet sem szelíd nyomására, rábeszélésére pénzt is adtak a hadjárathoz – a védekezéshez? – de a dolgok lassan mentek. Hunyadi kisebb sereggel gyorsan elportyázott a szerb területekre és az ott talált török sereget tönkre is verte, de ez nem sokat segített. Ekkor már ő volt Magyarország kormányzója, de a viták mindenütt tartottak, a magyar főurak többségét is a hatalom kérdése, az új király személye izgatta, semmint a török elleni háború.

Mondjuk ki kereken: sem Európa, sem az érdekelt német, osztrák, cseh, lengyel stb. hatalmak sem mozdultak meg igazán, és bizony a magyar urak többségét is hidegen hagyta a török veszedelem. Csak Hunyadi látta a bajt, csapataival el is indult, hogy megvédje a törököktől Nándorfehérvárt (Belgrádot). Néhány száz lengyelen és pár németen kívül csak horvátok, szerbek és a török elől régóta menekülő görögök voltak a hadseregében. A magyar urak – akiknek volt féltenivaló birtokuk, otthon maradtak. Ide inkább a szegények jöttek hadakozni…

És bár a magyaroknak sikerül megvédeniök a várat a törököktől, sőt elverik a betörő nagy hadsereget, Hunyadin ez már nem segít. Igaz, hogy hetven évre elvették a törökök kedvét attól, hogy Magyarország ellen támadjanak, de a hamarosan kitörő pestisjárvány végez nemcsak sok ezer katonával, hanem Hunyadival is.

Ettől kezdve teljesen új fejezet kezdődött a Hunyadiak életében is. Olyasmi

következett a családdal, ami a történelemben nagyon ritkán fordul elő: először mélyre zuhantak és pusztítás, halál, vereség járt a nyomukban. De később aztán feltörtek és a család egyetlen tagja teljes győzelmet aratott. Ez úgy hangzott, mint a népmese, a fordulat tehát ehhez hasonló érzelmeket váltott ki nemcsak a Mátyással egy időben élőkben, de még számos következő nemzedékben is.

Amikor 1456 augusztusában Hunyadi Jánost elragadta a pestis, sokan úgy vélték, az örömöt nem fékezheti ez a gyászos esemény. Állítólag az egész ország a Nagy Győzelem mámorában égett és akik nem ismerték a világhelyzetet, hajlandók voltak azt hinni, hogy ez a győzelem immár végleges. A törököt tönkreverték, és vége!

Hát ez nem volt ilyen egyszerű és erről később maguk is meggyőződhettek. A Hunyadiak is sütkérezhettek a dicsőség fényében, hiszen senki sem vonta kétségbe, hogy Jánosnak köszönhető a győzelem. Ám a nemzetségnek tovább kellett élnie, és tovább is élt. Szilágyi Erzsébet elsiratta és meggyászolta férjét, a családfő pedig az idősebb fiú, László lett.

Lászlóról tudnunk kell, hogy időközben önálló karriert csinált. Előbb pozsonyi ispán, aztán horvát bán lett és minderre igen fiatalon került sor, hiszen a fiú 1430-ban született! Nyilván magas származásának köszönhette mindezt, annak, hogy az országos főkapitány és kormányzó fia. Amikor apja meghalt, sikersorozata nem szakadt meg, tehát vagy a Hunyadi-név nimbusza, vagy saját szorgalma is jelentett valamit. 1456-ban, amikor apja meghalt, Hunyadi László huszonhat évesen a temesi ispán székében ült.